

УДК 821.111 Свіфт.08-047.44

НАТАЛІЯ ТАРАСОВА,
ВІКТОРІЯ ЛЮЛЬКА
(Полтава)

ДО ПИТАННЯ АНАЛІЗУ ОКРЕМИХ НАЗВ ТА ІМЕН У РОМАНІ ДЖОНАТАНА СВІФТА «МАНДРИ ГУЛЛІВЕРА»

Ключові слова: роман, назва, реальність, вигадка, англійська мова, українська мова.

У XVIII–XIX століттях роман «Мандри Гуллівера», автором якого є відомий англійський письменник Джонатан Свіфт, завоював надзвичайну популярність серед читачів. Це відбулося завдяки перекладам його на французьку (П'єра Дефонтена в 1727 р., Гранвіля в 1838 р.), німецьку (Курта Генріха Ханзена в 1958 р., Еріха Кестнера в 1939 р.), російську (Єрофея Каржавіна в 1772–1773 рр., А. Франковського), українську (Ю. Лісняка в 1983 р., М. Іванова в 1935 р.) та інші мови.

Найпершою спробою освоєння в Україні «Мандрів Гуллівера» слід уважати переклад (який утрачено) перших двох частин цього твору Лесі Українки, здійснений 1889 року. Свій український переклад першої частини «Гулліверових подорожей» під назвою «Пробування в Ліліпутів» видала у Києві 1911 р. Олена Пчілка, безсумнівно, врахувавши цінну інформацію про Свіфтову сатиру дочки, Лесі Українки [4]. Повний переклад твору, який

здійснено видатним харківським філологом Миколою Івановим, вийшов друком 1935 р.

Зацікавленості цим твором у світі (і в Україні зокрема) сприяли, окрім змалювання широкої панорами тогочасної Англії, глибинних авторових знань, великого дидактизму твору, й новостворені у романі слова, вигадані назви.

Метою нашого дослідження є аналіз окремих назв та імен роману Дж. Світа «Мандри Гуллівера» українською мовою та мовою оригіналу. Робота є системним дослідженням власних назв та імен роману Дж. Свіфта у світлі єдиного комплексного підходу.

Для досягнення поставленої мети ми використовували такі методи дослідження: порівняльно-історичний, компаративний, системний.

Методологічною базою дослідження є праці критиків і літературознавців, присвячені роману Дж. Свіфта «Мандри Гуллівера».

Теоретичне значення роботи полягає у визначенні реальної основи та вигаданих елементів у назвах та іменах.

Практичне значення статті полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані в курсі викладання історії світової літератури у вищих і середніх навчальних закладах, а також для підготовки нових підручників і посібників з літератури XVIII століття.

Джонатан Свіфт мав неабияку уяву, створивши відсутні на географічній карті країни: Ліліпутію, Лапуту, Бробдінгнел та державу розумних коней – гуйнґнів. Своєю фантазією письменник захопив велику кількість дослідників та перекладачів (Г. Морлі, Є. Каржавіна, Б. Шалагінова та ін.), які були зацікавлені етимологією назв держав та їхніх мешканців у романі «Мандри Гуллівера». Думки вчених із цього питання суттєво відрізнялися одна від одної.

Англійський літературознавець Генрі Морлі висловив переконливе припущення, що Свіфт утворив вигадану назву *lilliput* (lilliput) від двох коренів:

- *lille* (*little*) в англійській мові означає «маленький»;
- *put* – презирливе прізвисько, що походить від латинського слова *putidus* (зіпсований), італійського *putta*, старофранцузьких *put* і *pute*; у цих мовах таким словом називали хлопчиків і дівчаток, котрі мали вади та пороки дорослих [2, с. 318].

Гуллівер неодноразово дивувався хоробрості ліліпутів: «У думках своїх я не міг не дивуватися безбоязкості цих маленьких істот, що наважувалися підніматися й походжати по моєму тілу, коли одна з моїх рук була вільна, і не тремтіли перед постаттю такого гігантського створіння, яким я мусив їм здаватися» [2, с. 32–33]. («However, in my thoughts I could not sufficiently wonder at the intrepidity of these diminutive mortals, who durst venture to mount and walk on my body, while one of my hands was at liberty, without trembling at the very sight of so prodigious a creatures as I must appear to them»).

Головному героєві у романі надавалися різні імена (Людина-Гора, Грультруд), і жителями кожної із країн він теж сприймався по-різному: як велетень, ліліпут, слухач та розумна людина. Герой був освіченою людиною і знав багато мов: «...і я говорив до них усіма мовами, які знав хоч трохи, в тому числі німецькою, голландською, латинською, французькою, іспанською, італійською...» [2, с. 38].

Слова *yahoo* і *houyhnhnm* вигадані Свіфтом на основі звуконаслідування, тому що асоціюються з іржанням коней: «Я виразно чув слово «егу», що кожен із співбесідників повторив кілька разів. Скоро вони замовкли, я сміливо й голосно вимовив «егу», стараючись, скільки міг, наслідувати кінське ржання» [2, с. 244–245]. («I could frequently distinguish the word yahoo, which was repeated by each of them several times and as soon as they were silent, I boldly pronounced yahoo in a loud voice, imitating at the same time, as near as I could, the neighing of a horse») [5]. Вигадані Свіфтом слова *lilliput* (англ. lilliput) і *yeux* (англ. yahoo) увійшли до багатьох мов світу.

Варто зазначити, що для жителів кожної країни, описаної в романі, характерна своєрідна лексика. Так, у Ліліпутії існували такі слова, як *спруг* (найбільша золота монета), *нардак* (придворний титул), *глюглефф* (міра довжини), *Тремексени* і *Слемексени* (прибічники високих та низьких підборів), *ранфуло* (штани). Гуїгнгами використовували незвичайні слова, які автор наводить у своєму творі: *гннейх* (хижий птах), *ігніамші* (корінні жителі країни), *схнувнх* (буквально означає «повернутися до своєї праматері»), *люхімух* (польовий щур), *гунг* (овес).

У «Мандрах Гуллівера» слово *гуїгнгам* у мові місцевих жителів означає «кінь, або, перекладаючи буквально, – вінець природи», а їхня мова «найбільше наближається до голландської або німецької, тільки вона куди красивіша та виразніша» [2, с. 253].

У сатиричному романі Джонатана Свіфта «Мандри Гуллівера» Бробдінгнэг – це вигадана держава, у якій живуть велетні. Багато вчених намагалися з'ясувати походження цього слова. Прикметник *бробдінгнєзький* (*brobdingnagian*) застосовується для того, щоб описати що-небудь, що має колосальний розмір. Існували версії, що слово *Бробдінгнєг* в анаграматичний спосіб складено з трьох слів: *grand, big, noble* (величезний, великий, шляхетний) [2, с. 321].

Але насправді у назві *Бробдінгнєг* фіксується технічна помилка, адже у листі капітана Гуллівера до його двоюрідного брата Сімсона читаємо: «Проте мушу признатись: мені ніколи не доводилося чути, щоб хоч один егу мав нахабство заперечувати існування жителів Ліліпуту, Бробдінгнєгу (слово це слід вимовляти саме так, а не як помилково надруковано: Бробдінгнєг)» [2, с. 24]. («Indeed I must confess, that as to the people of Lilliput, Brobdingrag (for so the word should have been spelt, and not erroneously Brobdingnag)») [5].

Слід зазначити, що у другій частині не дуже багато «бробдінгнєзьких» слів, які є фонетично громіздкими, оскільки їм характерне незручне для вимови сполучення приголосних у кожному складі (*Grildrig, splacknuck, Glumdalclitch, grultrud, Lorbruldrug, slardral, glonglungs, Flantasnic*) [2, с. 321–322]. Усі ці назви мають своє значення у «Мандрах Гуллівера»: *Грультруд* – це ім'я покликача, який сповіщав новини; *Слардрал* – придворний пристав, якому наказали доставити Гуллівера до двору на розвагу королеві; *глонглонги* – міра довжини у велетнів; *Фленфласнік* – місто, яке знаходилося приблизно за вісімнадцять миль від узбережжя; *Лорбрульгруд* – місто, яке «майже рівними частинами розташоване по обох берегах річки» [2, с. 124].

Ім'я *Грільдріг*, яке дали Гулліверові у країні велетнів, означає «чоловічок» і відповідає «латинському – *hotunculus*, італійському – *hotunculetino* і англійському – *tanikin*» [2, с. 106]. Спритну дев'ятирічну дівчинку, доньку фермера, головний герой називав *Глумдалкліч*, тобто «маленька нянька» [2, с. 106].

Оскільки *la puta* в іспанській мові трактується як «повія», деякі іспанські видання «Мандрів Гуллівера» використовували слова *Laruntu* і *Lurata* як евфемізми і намагалися уникати використання назви країни Лапути в перекладі [5]. У «Мандрах Гуллівера» головний герой пояснює її так: «„Лан“ стародавньою, невживаною тепер мовою означає „високий“, а „унту“ – „керівник“. Злиття цих слів і дало, вони кажуть Лапута, перекручене Лапунту. Я особисто не погоджуюсь із таким словотворенням, бо воно видається мені малопереконливим, і висунув перед тамтешніми вченими іншу теорію. Я виводжу слово Лапута з лапаутед. Лан означає, власне кажучи, відбиток сонячного променя в морі, а ау-тед – крило» [2, с. 176].

У третій частині зустрічається назва острова Глаббдобдріб. Гуллівер, перекладаючи це слово, дізнається, що воно означає «острів магів, або чаклунів» [2, с. 211].

Незважаючи на припущення вчених та їхні спроби розгадати таємницю походження назв країн та їхніх жителів, які у своєму романі вигадав Джонатан Свіфт, немає підстав уважати, що етимологію вигаданих слів можна з'ясувати. У примітках Б. Шалатінова до роману зазначається: «У цій частині Свіфт описує подорож до 5 країн, назви чотирьох з котрих Лапута, Балнібарбі, Лаггнegg, Глаббдобдріб – він вигадав сам. На карті, доданій до роману, всі п'ятеро країн, включаючи Японію, розташовані поруч» [2, с. 323]. Швидше за все, нові слова в романі – якісь асоціативні назви, що піддаються поясненню тільки в уяві автора твору. А для пересічного читача – це дивний світ вигадки, польоту фантазії, неіснуючих паралелей.

Кожен з нас у душі – далекий мрійник, який незліченну кількість разів побував у країнах своїх бажань. А Джонатан Свіфт був великим мрійником і вигадником, що подарував нам у спадок цінний скарб – роман «Мандри Гуллівера». Перегортаючи його сторінки, не можемо розпізнати, де вигадка, а де реалія, бо поринаємо у надзвичайний світ подорожей, про які розповідає Гуллівер. Не можна стверджувати, що цих країн не існує, адже ми побували в них разом із головним героєм, який вів нас туди своїми розповідями та пережитими відчуттями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англо-український словник : близько 65000 слів / уклад. М. П. Подвезько, М. І. Балла ; за ред. Ю. О. Жлуктенка. – К. : Рад. шк., 1974. – 663 с.
2. Свіфт Дж. Мандри до різних далеких країн світу Лемюеля Гуллівера, спершу хірурга, а потім капітана кількох кораблів / Дж. Свіфт ; пер. з англ. М. Іванова. – Харків : Фоліо, 2004. – 334 с.
3. Шалата О. М. Рецепція творчості Д. Дефо і Дж. Свіфта в Україні [Електронний ресурс] / О. М. Шалата. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/inode/5540.html>
4. Swift J. Gulliver's Travells [Електронний ресурс] / J. Swift. – Режим доступу : <http://www.online-literature.com/swift/gulliver/>
5. Trifford J. Gulliver's Fourth Voyage: «hard» and «soft» Schools Interpretation / J. Trifford // Studies in the Eighteenth Century. – Athens : Georgia Press, 1974. – 254 p.

НАТАЛІЯ ТАРАСОВА, ВИКТОРИЯ ЛЮЛЬКА

К ВОПРОСУ АНАЛИЗА ОТДЕЛЬНЫХ НАЗВАНИЙ И ИМЕН В РОМАНЕ ДЖОНАТАНА СВИФТА «ПУТЕШЕСТВИЯ ГУЛЛИВЕРА»

Статья посвящена анализу отдельных названий и имен романа Джонатана Свифта «Путешествия Гулливера». Тема исследования является весьма актуальной, поскольку не все вопросы, касающиеся названий и имен в романе были решены учеными. В статье

представлены сопоставления английских и украинских вариантов слов, исследования их этимологии. Цель нашей работы – анализ отдельных названий и имен романа Джонатана Свифта «Путешествия Гулливера» на украинском языке и языке оригинала. Работа представляет собой системное исследование названий и имен романа Джонатана Свифта в свете единого комплексного подхода. В статье используются такие методы исследования: сравнительно-исторический, компаративный, системный. Методологической базой работы послужили труды критиков и литературоведов, посвященные роману Джонатана Свифта «Путешествия Гулливера». Теоретическое значение исследования состоит в определении реальной основы и вымышленных элементов в названиях и именах романа. Практическое значение статьи заключается в том, что результаты исследования могут быть использованы в курсе преподавания истории зарубежной литературы в высших и средних учебных заведениях, а также для подготовки новых учебников и пособий по литературе XVIII века.

Ключевые слова: роман, название, реальность, вымысел, английский язык, украинский язык.

NATALIA TARASOVA, VIKTORIIA LIULKA

ON THE ANALYSIS OF INDIVIDUAL TITLES AND NAMES IN THE NOVEL OF JONATHAN SWIFT «GULLIVER'S TRAVELS»

This article is devoted to the analysis of some notions and names of the novel written by Jonathan Swift «Gulliver's Travels». The topic of this study is very relevant because not all the questions relating to the title and author of the novel have been solved by scientists. The article compares the English and Ukrainian versions of words, studies their etymology. The aim of our research is the versatile analysis of individual titles and names of the novel by J. Swift «Gulliver's Travels» in the Ukrainian language and the original language. The work is a systematic study of titles and names of the novel written by Swift in the light of a single comprehensive approach. It was used the following methods: historical, comparative, systematical. The methodological base of the research consists of the works of critics and scientists, devoted to the Swift's novel «Gulliver's Travels». The theoretical value of the work is to determine the real basis and fictional elements in the title and the novel. The practical significance of the article lies in the fact that the study results can be used in the course of teaching the history of world literature in secondary and higher education institutions, as well as for the preparation of new textbooks and manuals on the literature of the eighteenth century.

Key words: novel, name, reality, fiction, English, the Ukrainian language.

Одержано 10.09.2015 р.